

Een brug tussen jeugdzorg en maatschappelijke opvang

SUSAN VAN OOSTROM-VAN DER MEIJDEN EN JUDITH METZ*

Hulpverlening aan jongeren in de leeftijd van 16 tot 23 jaar is problematisch. Jongeren in deze leeftijdsgroep zijn te oud voor de jeugdzorg en te jong voor de maatschappelijke opvang. Om te voorkomen dat ze tussen wal en schip vallen, moet er een brug worden geslagen. In Dordrecht heeft de gemeente de pilot ByWay 23 gehouden. Een bijzonder project met wisselend succes. In dit artikel geven we antwoord op de volgende vragen: welke jongeren vallen er precies buiten de boot, welke begeleiding en ondersteuning hebben zij nodig, wat was het succes van ByWay 23, en welke leerpunten zijn er?

Verschiedende maatschappelijke hulpverleningsinstanties signaleren al langer een probleem rondom de hulpvraag van jongeren tussen de 16 en 23 jaar. Onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut¹ bevestigt dit: jongeren in deze leeftijd vallen tussen wal en schip omdat zij te oud zijn voor de jeugdzorg en te jong zijn voor de maatschappelijke opvang. Knelpunten zijn een tekort aan een passend hulpverleningsaanbod, een slechte aansluiting tussen jeugd- en volwassenenzorg en onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor de zorg voor deze doelgroep. Ongeveer vijftien procent van de jeugd in Nederland heeft serieuze problemen of groeit op in een risicovolle situatie. Het grootste deel daarvan

heeft problemen die weliswaar ernstig, maar ook redelijk oplosbaar en tijdelijk van aard zijn. Een klein deel, ongeveer vijf procent, wordt langdurig en structureel in de ontwikkeling bedreigd. Dit zijn de jongeren die tussen wal en schip kunnen vallen. Recent onderzoek² leert bovendien dat bij jongeren die gebukt gaan onder een meervoudige problematiek schooluitval de voorbode is van gehele maatschappelijke uitval.

ByWay 23

Ook Dordrecht kent al langere tijd signalen van knelpunten in de hulpverlening aan jongeren tussen de 16 en 23 jaar. In een poging dit knelpunt op te lossen is de gemeente Dordrecht in 2008 een Leer-Werk-Leefaanpak ge-

* Drs. S.A.W. (Susan) van Oostrom-van der Meijden is onderzoeker bij het Onderzoekcentrum Drechtsteden. Dr. Judith Metz is programmaleider Youth Spot, onderzoek en praktijkcentrum jongerenwerk van de Hogeschool van Amsterdam. Reactie? E-mail naar s.van.oostrom-vander.meijden@drechtsteden.nl.

Bij een instabiele
thuisituatie
gaat het zeker
mis

Het rapport 'Brug tussen jeugdzorg en maatschappelijke opvang. Evaluatie ByWay 23' is te downloaden via www.onderzoekcentrumdrechtsteden.nl.
Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Onderzoekcentrum Drechtsteden via (078) 770 3905 of ocd@drechtsteden.nl.

start onder de naam 'ByWay 23'. In een pilot van anderhalf jaar is aan 22 jongeren die tussen wal en schip vallen alle opvang en begeleiding geboden die zij nodig hadden. De hulpverlening werd gaandeweg ontwikkeld, omdat vooraf niet helder was welke ondersteuning deze groep jongeren precies nodig had. Door ByWay 23 te monitoren, zou zichtbaar worden welke hulpverlening voor deze groep jongeren werkt. Op verzoek van de gemeente heeft het Onderzoekcentrum Drechtsteden de pilot geëvalueerd met als centrale vraag: 'Hoe kunnen jongeren in de leeftijd van 16 tot 23 opgevangen en begeleid worden, zodat zij weer zelfstandig kunnen leren, werken en wonen?' De evaluatie vond plaats op het moment dat 22 jongeren waren ingestroomd (de periode oktober 2008-juli 2010). Voor de evaluatie hebben we gebruik gemaakt van verschillende bronnen: registratiegegevens, begeleidingscontracten en -verslagen, een vragenlijst onder externe partners en een focusgroepbijeenkomst met de projectorganisatie.

Instabiel

Uit de pilot blijkt dat vooral jongeren die op meerdere terreinen problemen hebben en een instabiele thuisituatie kennen, tussen wal en schip vallen. Bij jongeren met meervoudige problemen die wel een stabiele thuisituatie hebben, zorgen ouders en verzorgers

in de meeste gevallen voor de benodigde hulp en ondersteuning. Wat opvallend is aan de deelnemers van ByWay 23 is dat de meeste voordat zij instroomden in ByWay 23 al contact hadden met een hulpverlenings- of maatschappelijke instantie. Dit bevestigt dat het reguliere hulpverleningsaanbod niet voldoende aansluit bij de ondersteuningsvraag van jongeren met meervoudige problematiek en een instabiele thuisituatie. Reguliere hulpverlening blijkt dus vaak niet in staat deze jongeren zo te helpen dat zij hun weg zelf kunnen vervolgen.

Eén coördinator

ByWay 23 kende één behandelcoördinator voor alle 22 jongeren. Eén duidelijk aanspreekpunt werd niet alleen door de jongeren als erg prettig ervaren, maar bleek ook als voordeel te hebben dat er korte en snelle lijnen tussen de verschillende aangesloten hulpverleningsinstanties mogelijk waren. Uiteindelijk zorgde de behandelcoördinator voor directe hulpverlening op het totaalpakket aan problemen van de jongeren. Dit is een duidelijk verschil met de reguliere, probleemgerichte jeugdzorg waar vaak voor ieder afzonderlijk probleem gezocht wordt naar een oplossing. Uit de evaluatie blijkt dat er in de begeleiding en ondersteuning van de jongeren een duidelijke tweedeling was. Enerzijds was er de groep jonge-

ren die breed begeleid werden op alle leefgebieden, gericht op zelfstandig functioneren. Een stabiele woonsituatie, naar school en/of werk gaan en een goede financiële basis waren hierbij van belang. Het doel was om te zorgen voor meer stabiliteit in het leven van de jongeren. Dit type begeleiding betrof vooral jongeren met zware meervoudige problematiek en een langdurige geschiedenis met hulpverleningsinstanties. Anderzijds was er de groep jongeren die in hun begeleiding de gelegenheid kregen de benodigde vaardigheden op te doen en uit te zoeken welke opleiding of welk werk ze (na ByWay 23) wilden gaan doen. Dit betrof jongeren met een relatief lichte hulpvraag, die recent vastgelopen waren in het onderwijs of werk en nog een gestructureerd dagritme hadden. De meeste jongeren in deze groep konden met gerichte ondersteuning binnen drie maanden terug naar school of hun werk. Dit wijst erop dat vroegtijdige, volledige ondersteuning van jongeren die uitvallen, erger kan voorkomen.

Overzicht en afstemming

Wat opvalt aan de geboden hulpverlening is dat de jongeren gebruikmaakten van het bestaande aanbod van de bij ByWay 23 aangesloten hulpverleningsinstanties. Het aanbod zelf werd niet aangepast. De evaluatie leert ons dat de meerwaarde van het project is dat – vanwege één behandelcoördinator voor zowel de jongeren als hulpverleningsinstanties – hulpverleningsinstanties meer en sneller gebruik konden maken van elkaars aanbod. Hierdoor werd aan jongeren persoonlijke, op maat gemaakte ondersteuning geboden. De kleinschaligheid van het project maakte daarnaast dat jongeren vanuit

verschillende organisaties in het project konden in- en doorstromen en op deze manier sneller opgepakt werden voordat zij tussen wal en schip zouden vallen. De korte en snelle lijnen maakten vroeg ingrijpen mogelijk. Bovendien zorgde de behandelcoördinator voor overzicht, iets wat de jongeren vaak zelf niet hadden. Uiteindelijk zijn zeven jongeren succesvol uit ByWay 23 uitgestroomd. Vooral voor het Da Vinci college (een ROC en één van de partners van ByWay 23) heeft de pilot een grote meerwaarde gehad. De jongeren die op school niet meer in een grote groep functioneerden, kregen door ByWay 23 de mogelijkheid om er even tussen uit te gaan. Met veel rust, aandacht en aangereikte handvatten konden zij hun pad vervolgen.

Uit de evaluatie zien we dat de meerwaarde van ByWay 23 was dat er vanuit een bredere blik naar de situatie van de jongeren werd gekeken, waarbij de jongeren ondersteuning konden krijgen van alle andere aangesloten hulpverleningsinstanties. De kracht was dat jongeren intensieve ondersteuning ontvingen op het moment dat zij uitvielen, maar nog wel ‘actief’ waren en een bepaald leefritme hadden. Zonder ByWay 23 zouden deze jongeren hoogstwaarschijnlijk zijn afgehaakt.

Dus niet zozeer het ontbreken van passend aanbod vormt het probleem, als wel het gebrek aan begeleiding van jongeren in hun ontwikkeling naar volwassenheid en de afstemming tussen verschillende hulpverleningsinstanties.

Leerpunten

Niet alle jongeren zijn succesvol uit ByWay 23 uitgestroomd. Dit is niet uniek, voor alle vormen van zorg en

Niet het aanbod, maar de afstemming is het probleem

ondersteuning geldt dat er uitval is.³ Zoals de behandelcoördinator van ByWay 23 aangaf: 'Het is net een kaartenhuis. Er worden een aantal stappen voorwaarts gezet en doelen bereikt, maar de keuzes van de jongeren kunnen zo wisselend zijn dat het kaartenhuis weer in elkaar stort en de hulpverlening weer van voren af moet beginnen'. Ook het regeldoolhof en de bureaucratie spelen hierbij een rol. Jongeren hebben weinig geduld en haken snel af. Tegelijkertijd levert een nadere analyse van de voortijdige uitstroom aandachtspunten op voor de hulpverlening van multiproblemjongeren in de toekomst. De twee belangrijkste uitstroomredenen waren (te) zware problematiek en gebrek aan motivatie bij jongeren, redenen waarom ook reguliere jeugdzorg voor deze leeftijdsgroep vaak faalt.

Stroomlijnen

Ondanks het succes van ByWay 23 heeft de gemeente Dordrecht de pilot per 1 juli 2010 beëindigd. De gemeente had verschillende projecten lopen gericht op de hulpverlening aan multiproblemjongeren en wilde de verschillende aanpakken graag stroomlijnen. Het beëindigen van een pilot zoals ByWay 23 was makkelijker dan het stopzetten van andere langlopende projecten. Wel worden de sterke punten van ByWay 23 meegenomen in deze projecten.

Het is nog te vroeg om conclusies te trekken over het echte resultaat van ByWay 23 op lange termijn. Door de kleine schaal, de diversiteit van de doelgroep en problematiek is het moeilijk te voorspellen of de jongeren die succesvol uitgestroomd zijn of doorverwezen zijn naar een andere hulpverleningsinstantie het ook daad-

werkelijk gaan redden. Wellicht hadden deze jongeren geen verdere hulpverlening nodig gehad wanneer ByWay 23 was doorgezet. Ook zijn er jongeren die er zelf voor hebben gekozen om voortijdig te stoppen en geen vervolghulp aan te nemen, toen bleek dat hun hulp door ByWay 23 beëindigd zou worden. Dit leert dat continuïteit in de hulpverlening aan kwetsbare jongeren erg belangrijk is. Wel zien we dat ByWay 23 voor een aantal jongeren zeker een ondersteuningsaanbod heeft gecreëerd dat aansluit bij hun behoeften.

Conclusie

Het zijn met name jongeren met een instabiele thuissituatie die in de knel komen. Waar anders opvoeders bijspringen, zijn deze jongeren overgeleverd aan hulpverleningsinstanties. De kracht van de pilot ByWay 23 was één vast contactpersoon met mandaat, die in staat was grenzen te slechten. Vroegtijdige hulpverlening aan jongeren die nog actief in het werk- of leerproces zijn, bevordert de kans op slagen. Echter, garantie op succes is er nooit. Uitval bij hulpverlening aan jongeren met meervoudige problematiek is vaak niet te voorkomen.

Noten

- 1 Steketee, M., e.a. (2009). *Jeugdzorg houdt niet op bij 18 jaar*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- 2 WRR (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van overbelaste jongeren*. Den Haag: WRR.
- 3 Metz, J.W., e.a. (2009). *Zoeken naar zicht. Functioneren Dordtse Sociale Infrastructuur. Verdiepingsonderzoek Sociale Staat*. Onderzoekcentrum Drechtsteden.